

ФАНИ ПОПОВА-МУТАФОВА

КРУМ

chitanka.info

„По 796 година българите, дете отидоха у Панония с четвъртия Кубратов син и станаха поданици на Обрите (Аварите) направиха Крума за крал, когото по 802 година виждаме да стане крал и на Аспаруховите българи, дете основаха българското кралство покрай Дунавът. От това двата дела стават едно, стават силни и царството им зафана корени.“

(„Месецослов“ за 1857 год., „Един поглед върху Българската история“, стр.77. Изд. от „Община на българската книжнина.“ Цариград 1856 г.).

Всичко живо на тоя свят се бори за своето съществуване. Старото брани упорито завоювани с тежки жертви права, младото с неудържим устрем преследва своите цели.

Древният Рим бавно загиваше, сразен от неизбежната съдба на всичко, обречено да умре. Нови племена диреха своето място под слънцето, за да могат свободно да се развиват, да растат, да изпълняват задачата, за която са се явили на живот. Еднодневки минаваха и изчезваха, без да оставят следа за някое славно дело или поне бледен спомен за някое име, погазени от жизнените сили на по-устойчивите и по-дръзките, които неотстъпно разчистваха пътя пред себе си.

Право за живот!

И всеки го бранеше с оръжията, които му беше дарила природата: сила, хитрост, разум, храброст, търпеливост, постоянство... Побеждаваше този, който притежаваше най-много от тях.

Вече цял век как държавата, основана от хан Аспарух, се мъчеше да захване корени, да стъпи здраво, да се развие и стигне своята зрелост.

Да остави диря в историята.

Враждебни сили се бяха опитали да сведат, да изтръгнат младата фиданка. Потайно зло гризеше корените, сушеше жизнените сокове, внезапни вихри брулеха напъпилите цветове. И сякаш идваше краят. Всичко бе мъртво, изличено, без да е дало плод. После отново фиданката вдигаше чело, зеленееше, растеше. За да повехне пак, немощна, сразена от мразни бури или изгаряща жар. А понякога нови кълнове удължаваха живота ѝ.

За един век — тринадесет хана. Някои се задържаха по-дълго. Но внезапна смърт пресичаше подновеното дело. Някои не се застояваха две, дори една година. Други изкарваха едва няколко месеца. Разгневените българи сами ги сваляха и убиваха, несвикнали тяхното „непобедимо племе“ да търпи несполука.

Но иде една съдбовна година. В 802 лето поема властта хан Крум. Кой е той? От чий род? Как се казва баща му?

Първото му дело е решително да установи пределите на своята държава. Карл Велики разбира, че новият български хан няма да отстъпи лесно в борбата за аварското наследство. И предпочита да разреши спора по мирен начин. Граница между българи и франки става река Тиса. Отначало Византия приема с доволство тази новина. Тя знае старата поговорка, че е по-добре да си на немците приятел, отколкото съсед. Не беше забравила времената на готи, гепиди, вандали... Притиснати между ромеи и франки, самонадеяните българи щяха скоро да загубят нетрайното си ханство.

Но изненадите следват една подир друга. Удар след удар. С невиджан размах и смайваща смелост. Докато Цариград чака да пламне война край Тиса, научава, че всички „Славинии“ между империята на Каролингите и Хазарския хаганат, всички остатъци от най-древното население между Карпатите и Дунава, заедно с българите, които бяха „управлявали 515 години с остригани глави“ отвъд голямата река — всички те признали върховенството на хан Крум, който става повелител и на Аспаруховите българи. В тая нова държава никой не бил насилван да промени вярата или езика си. Покръстените още от времето на апостол Павел си имали своите общини, едни се кланяли на Перун, други раздавали жсртвено жито на Морена или почитали оброчните плочки с образа на Митра, други възхвалявали Тангра...

Още в самото начало на своята управа Крум се погрижил това, което се е заел да изгради с кръвта на своите смели конници и безстрашни пехотинци — да има трайни темели, да пребъде векове и хилядолетия, докато остатъците от траките не са се още напълно претопили и изличили от паметта на света, както се беше затрил споменът за мощните някога бриги, мирмидони, одризи, докато на юг славянските князе не прекъсваха борбата си против византийската власт, която елинизираше, едно след друго племената им чрез своята църква и писменост.

Трудна, непосилна задача. Тъй беше загинало младото господарство на моравския княз. Само в борба против франките и латинската писменост на Римската църква. Тъй беше пропаднала и мощната аварска държава, без да остави следа от себе си. Но Крум не беше този, който щеше да изостави започнатото дело. А щеше да я води на живот и смърт.

И първото нещо, което направил, било да издири причините, които разсипват държавите, както малките, тъй и големите. Затова наредил да му доведат някои възрастни аварски роби и ги разпитал защо е пропаднала тяхната сила. Един, който изглеждало, че е на голяма почит между тях, отговорил:

„Господарю! Причините на нашите злочестия са тия, които погубват винаги и най-главните царства. Хората, които бяха силни с интригите и клеветите си, направиха, щото най-умните и най-кадърните да напуснат управлението. Неправдата и подкупът влязоха в съдилищата. Виното и тлъстото месо надебелиха телата и затъпиха умовете. Правдата, милостите, службите, всичко се продаваше. Ние самите се турнахме на продан и станахме смет. Ние бяхме съсипани, преди да ни съсипят нашите неприятели“...

Слушал ханът дълбоко замислен и решил да свика народен събор, на който да обяви за обсъждане своите нови закони. Закони, които ще бъдат най-яката спойка за новата държава, застанала между източния и западния Рим. Нова по всички. Отраснал край Тиса, потомък на Кубратовите българи, далеч от пагубното съседство с Византия, младият хан, наричан още и Крумиш, не познавал още отровата на клеветата и лъжата — извор на всяко зло. Това зло, което разклащало из основи, вече сто години, държавата, основана край Дунава от Аспаруха. И обявил:

„Ако някой обвини някого в нещо, първо да бъде запрян и здраво разпитан. Ако излезе, че е клеветник и лъжец — да се убие.“

„Ако някой осиромашее, неговите другари да отделят от своето имущество и го подпомогнат. Не искат ли да сторят това, да им се отнеме цялото имущество. А ако някой повторно осиромашей и не иска да работи, а ходи да проси и краде — да му се пречупят краката.“

„Да се изкоренят лозята.“

„Който покани на трапезата си някой съдник, обвинен в неправда или грабеж — да му се отнеме имането.“

Народът единодушно одобрил на събора предложените закони. В българската държава нямало място за измамници и клеветници, за ленивци, крадци и подкупници.

Закони строги и безмилостни.

Но справедливи.

Следният удар разкрива друга Крумова черта.

Византийският император бързал да потегли първи с войските си към север, по стария боен път Цариград–Одрин–Дунава, през равна Тракия и Старопланинските проходи. С една победа над неопитния хан той смятал да сломи вълненията на славянските племена в Пелопонес и Тесалия, бунтовете им край брега на долна Струма. Ненаправно Византия подозирала, че размирията на езерци, милинги и ринхини, берзити и сагудати се подкрепят от Плиска. Но Крум изчаквал, за да следи намеренията на ромеите, без да издава своите.

Да изчака, за да нанесе с някой смел замах — дръзка изненада.

Император Никифор бил наистина безкрайно изненадан, като не срещнал никъде по пътя си към Плиска българските войски. Сякаш Крум бил убеден, че този път заговорът срещу владетеля ще избухне в Цариград, а не както до тогава — в Плиска. И докато Никифор бързал да се върне, за да накаже бунтовниците, още по-смайваща вест щяла да го порази.

Крум се явил ненадейно при долна Струма и нападнал византийските войски тъкмо по времето, когато получавали ежегодната си заплата. Българските войски изчезнали тъй неочаквано, както се явили. Но със себе си отнесли целия обоз на ромеите и 73 000 жълтици. Изненадани и изплашени, стратегите не оказали почти

никаква съпротива, а войниците им, останали без заплата, почнали да негодуват против своите военачалници и императора. Волята им за борба изчезнала.

Затова, когато след няколко месеца българите се яздиха пред Сердика и я обсадили, византийските защитници предпочели да водят преговори за предаване, вместо да я бранят в честна бран. Пътят към юг бил вече свободен. След като сринали до основи стените на яката крепост, българите можели вече да занесат на южните „Славинии“ своята мощна закрила, да продължат делото на Аспарух и Тервел.

Наближавал вече часът за решителното сблъскване.

Никифор I Геник се изстъпва на историческата сцена като равен противник в страшния двубой, който ще определи съдбата на две държави за вековете. И почва да нанася своите изненади. На мястото на сринатата крепост Сердика той слага между българските войски и южните славяни една жива преграда. Изселва ромеи от всички провинции на империята, като безмилостно им продава имотите и ги изпраща сред славяните край Струма — най-непокорните. За да им отнеме желанието да дигат бунтове и да чакат ханските войски. Защото преселените ромеи завземали земите им, навлизали в къщите им, озлобени и гладни натрапници, които отнемали хляба им.

През май на 811 година Никифор потеглил с грамадна войска, събрана от всички европейски и азиатски теми на империята. Но в граничната крепост Маркели той сам е изненадан. Там го чакат пратениците на хана.

Крум предлага мир.

Не може ли да се споразумеят без разорения и кръвопролития?

Не може! Войските на Никифор напредват към Плиска. Огън и смърт са техните следи. Жени, деца, старци — всичко пада под жестоката сеч. Селищата горят дни наред. Унищожават се храната, добитъкът се коли. Плиска е опожарена, ханските дворци ограбени и сринати. България трябва да бъде изличена от земята. Но къде е Крум? Къде са войските му? След първите боеве те изчезват. Какво мисли ханът? Изплаши ли се? Време ли печели?

Втори пратеник пристига при Никифор с думите на хана:

„Ето. Ти победи. И тъй, вземи, каквото ти е угодно и си иди с мир.“

И получава нов отказ.

Легендата казва, че тогава Крум изрекъл прочутите слова:
„Като не щеш мира, на ти секира!“

Бавно се движела победоносната войска, преситена от грабеж, опиянена от надменност. Българите бяха сразени. И нямаше вече „Славиниите“ на кого да се надяват и да се бунтуват. И никога нямаше да си основат своя, славянска държава. На ромейската империя трябваше население, което да работи земята и пази границите. В южните теми то щеше да говори гръцки, тъй както на север даки и гети бяха забравили родния си говор и възприели ромейския.

В това време опитният ловец ловко притеглял плячката си към тайната примка. Народът предано изпълнявал всяка повеля. Жени грабвали оръжие и отивали в бойните дружини. Аварските пленници доброволно предлагали да помагат. Яките ръце на славянските селяци ден и нощ сечели дървета, изградили високи дървени укрепления при южния изход на старопланинския проход, към който приближавала Никифоровата войска.

През нощта срещу 26 юли българите внезапно нападнали византийците, които били спрели на почивка в прохода Верегава, за да продължат пътя си към юг. Уловени в капан, чак тогава ромейците разбрали готвената от Крум страшна изненада. Късно.

„Дори крилати да станем, пак няма да избегнем смъртта!“ — извикал Никифор.

Мощта на византийската войска била сломена. Чак два века по-късно по времето на Симеоновия син Петър, византийски войски дръзнали да преминат тия зловещи планински проходи. Може би, преди да отсекаат главата му, плененият Никифор Геник за миг си е спомнил жалния писък на дечицата, които бе заповядал в Плиска да прострат на земята и прекарат върху телата им валяци за чукане на жито.

И докато край тази зловеща глава, забучена на кол, няколко дена наред минавали с победна стъпка войските на българския хан, единственият Никифоров син Ставраки, смъртно ранен, ала спасен от верни люде изживял последните си дни, покрусен от поражението и позора.

Вестта се разнесла по целия свят. С черепа на Никифор, обкован в сребро, българските ханове щяха да пият „зравица“ с гостите си.

Защото „ако някой търси истината, Тангра вижда, и ако някой лъже, Тангра пак вижда...“ И въздава всекиму заслуженото.

Все пак мъдрият хан не се замозабравя от победата си. И се задоволява с постигнатото. Той води война, ала не е войнствен. Затова отново протяга ръка за мир. Народът трябва да си отдъхне, да издигне над съсипиите нови, още по-величествени строежи, здрави мостове, водопроводи. Славянският княз Добромир отива пратеник при новия император Михаил, зетя на Никифор. Крум предлага да се възобнови старият мирен договор, сключен между Тервел и Теодоси III. Не могат ли двете страни да заживеят братски на полуострова? Да определят веднъж завинаги границата помежду си, за да прекарват людето живота си в мирен, благодатен труд?

Лекомисленият Михаил Рангаве се увлича от желание за мъст, за изличаване позора. Вероятно той се надява да спечели съюзници, които да ударят в гърба българите. Владетелят на франките отдавна иска от Византия да му признае императорската титла.

Докато чака решението на Цариград, българският хан не губи времето си. Изпраща отрядите си да завземат пограничния град Дебелт и преселва жителите му в България. След това слиза към юг. Славяните от тема „Тракия“ и тема „Македония“ посрещат с велика радост освободителните дружини. Дори преселените от Никифор ромеи използват случая и се завръщат по родните си места. Когато стига пред Месемврия, Крум смята, че е дал добър урок на Цариград. И изпраща ново послание:

„Ако не побързаш с мира, по твоя вина ще нападна Месемврия!“

Старата поговорка излиза вярна. Когато бог иска да погуби някого, първо му вземе ума. И наистина Михаил Рангаве и жена му Прокопия сякаш изумяват. Мирните послания на хана те смятат за признак на слабост.

Така ромеите загубват Месемврия. И все още не скланят за мир. А българите внимателно проучват пленените в Месемврия медни тръби, с които византийците си служели да пращат прочутия „гръцки

огън“, арабски техници, заловени през битките, им правели чертежи за нови стенобитни машини.

Най-сетне Византия отхвърля изпратеното за трети път предложение. Тя не може да се съгласи с някои точки. Особено с една. Крум е сложил като важно условие двете страни взаимно да си предават бегълците. Всеки, който напуска родната си страна и бяга при врага, не може да бъде простен. Той трябва да знае, че рано или късно ще плати своето тежко престъпление с тежко наказание. Крум знаеше, че войните се печелят не само на бойното поле с меч и копие. Но се губят, когато изменникът тайно работи в полза на неприятелите, като се надява, че там ще намери спасение. Ала защо византийците не държат да им се предават техните бегълци? Може би ги смятаха за свои полезни хора, очи и уши сред българите...

Михаил Рангаве отново почнал да събира войски от всички краища на империята. И когато през май на 813 година потеглил към Одрин, изпратен най-тържествено от жена си, която раздавала подаръци на военачалниците, от цариградските жители, които пеели победни песни, в това време станало слънчево затъмнение. Ромейската войска, обзета от гняв и лоши предчувствия, възроптала и накарала Прокопия да се прибере в столицата, където ѝ е мястото, вместо да държи бойни речи, за да вдъхновява стратегите.

В началото на юни 813 година двата противника разположили лагерите си близо до Версиникия край Одрин на 30 мили един от друг. Единият иска мир, другият иска война, но не смее да я започне. Напразно ромейските стратегии убеждавали императора, че българите са опасни в планинските битки, а на равното ще надделее византийското бойно изкуство. Петнадесет дни двете войски стояли построени в боен ред, една срещу друга, върху хълмистата местност северно от Одринската крепост. Жаждата, гладът, слънчевият пек, тревожното чувство, че са на неблагоприятно място, умората от чакането — накарали ромеите да губят търпение. Стратегът на дясното крило, Аплакис, заявил на императора, че всяко изкачване ще бъде гибелно, защото българите имат преимущество, че не са тежковъоръжени като тях. А с бързо нападение ромеите можеха да отблъснат противника на равното, където ще могат да разгърнат силите на пехотата си.

В това време Крум приемал, едно след друго, донесенията на своите наблюдатели.

„В дясното крило на ромеите има някакво раздвижване.“

„Ще изчакаме, докато почнат да слизат към дола. Тогава ще ударим с нашето дясно крило тяхното ляво, за да им препречим пътя към крепостта. Защото, като ги разбием, те ще искат да се скрият в нея!“ казва Крум на кавхана Охсун.

Нов съгледвач изпълзява по стръмнината.

„В средището лъснаха щитовете в ръцете им!“

„Значи смятат да ни отблъснат към Тунджа... Оседлайте бойния ми кон! Ще чакаме Аплакис първи да нападне. Никой да не мърда от мястото си.“

Таркан Цок сведе почиттелно глава към брата си:

„Щом се спуснат в дола, ще ги обградя с лявото крило, за да ги отделя от средището на Рангаве. Аплакис го остави на мен. Княз Раслав удържа напора на стратег Лъв...“

Хан ювиги Крум пое дългото си бойно копие.

Беше 22 юни 813 година.

Изведнъж откъм ромеите се разнесоха звуци от рог, грохот от оръжие, конско цвилене. Кохортите на дясното им крило се свличаха като железен поток надолу, водени от стратег Аплакис.

Тогава българите, всички в един глас, нададоха своя страшен боен вик — та въздухът затрепера:

„Хурра!“

Още при първото сблъскване падна убит Аплакис. Дясното българско крило решително наблегна към крилото на стратег Лъв, за да отреже отстъплението му към крепостта. Хан Крум, начело на своето средищно ядро, се впусна към най-опасното място. Боят се разгаряше вече на равното с невиджана сила.

Но какво ставаше там?

Смутени от убийството на своя храбър вожд, войските на Аплакис се бяха разпръснали. Вместо да им отидат на помощ, войските на императора и на стратег Лъв се бяха разбягали.

„Никой да не преследва! — извика ханът — може клопка да е!“

Таркан Цок гледаше поразен как една силна войска, още преди да е опитала своята мощ, почва да бяга в безумен страх. И отказва да се подчини.

„Виж ги как хвърлят щитове и панцири на земята! Как се газят един други. Убиват се за един кон. Лъв и той бяга по петите на Рангаве!“

Насмешливата усмивка, която за миг бе трепнала по каменно спокойното лице на хана, изведнъж изчезна.

Те наистина бягаха!

Бързо се разнесоха повелите му.

„Цок да обсади крепостта, заедно с Радислав! Кавхан Иратаио да преследва с конницата си ромеите и да не им дадат да се скрият в другите крепости по пътя към Цариград. Да се залови обозът! И, ако може, Рангаве!“

И сам Крум се понася във вихрено препускане подир бягащите, които яздели, докато конете им паднат изтощени, а после продължавали да тичат пеш, докато и те се строполят мъртви. Такъв ужас всявал грохотът на българската конница, от която се тресяла земята.

Михаил Рангаве повярвал, че се е спасил чак когато преминал портите на Цариградските стени. На 18 юли хан Крум обсадил столицата, като издигна насип с окоп от Влахерните до Златната порта, докато в това време в Светения дворец станал преврат. Войската свалила Михаил и Прокопия, които едва спасили живота си, като се подстригали в манахество. Огромните приходи от църкви и манастири, с които първият министър на Рангаве — монахът Теодор Студит, разполагал за борба против иконоборците, щели да влязат вече в ръцете на войската. А тя смятала да наложи безмилостни данъци на големите поземлени собственици. Беше изминало вече времето на робовладелчеството. Създаваше се някакъв нов свят. Около стратега Тома Славянина бяха почнали вече да се събират първите бунтари, които след няколко години щяха да вдигнат страшното въстание на всички недоволници: на робите против господарите, на войниците против стратегите, на бедните против бирниците, на селяните против потисниците, на павликяните против гръцката църква, на племената, които искаха да отхвърлят византийското робство.

И отново великодушният и разумен български хан предлага преговори за разбирателство: честен мир или честна борба. Не беше ли

Крум наказвал със смърт изменниците, които бяха предпочели да му предадат Сердика, вместо да я бранят в достойна борба.

Сега на мястото на малодушния Михаил Рангаве ромейската войска е провъзгласила нов император. На 12 юлий Патриций Льв, зован Арменец, стратег на лявото крило в боя при Версиникия, е коронясан под името Льв.

Този път вече няма отказ. Императорът приема предложението за мир. Уговаря се срещата между двамата да стане край брега на морето. Льв щял да дойде с кораб до пристана при Влахерна, а Крум на кон, от своя стан. Придружени само от двама свои верни люде. Но всички без оръжие.

Та каквото съдбата отреди.

Цариграждани се струпали по градските стени, за да гледат как „новият Сенахерим“ ще извърши на зелената ливада край морето, като върховен жрец, жертвоприношение на своя бог Тангра. Тържествено засвирили бойни тръби и се развели конските опашки, принадлежни към късите метални копия, войските поздравявали своя вожд, като удряли с меч по кръглите щитове. Начело на малка дружина яздел белогривестия си кон снажен мъж с широки плещи. Когато стъпил на земята, той не изглеждал така висок като своите пешаци. Ала величествената му стойка, изпълнените с достойнство движения, когато подавал червените юзди в ръцете на оръженосеца, когато поздравявал дружините си и се отправил към брега, изпълвали тълпите с почтителен трепет.

Обикновено ханът носел островърха кожена шапка, а в боя шлем. Сега той бил с открита глава. Дългата му коса се веела чак до кръста. Единствен хан ювиги имал право да не стриже косата си. Боили и багаини си оставяли перчем на бръснатото теме и три плитки, които се спущали от тила надолу. Всички други мъже си стрижели цялата глава.

Ханът потопил краката си в морето, измил се и излял чаша вода върху земята. Попръскал с вода войските си, които му се кланяли и го славели. Преминал между две редици девойки в тънки бели покривала, които пеели и развявали клончета, след това се завърнал в стана си,

който бил разперил шатри на хълма при черквата „Свети Безсребреници“.

През нощта ханът не можа да заспи. Дълго премисля заедно с първия си съветник, кавхана Охсун, това, което трябваше на следния ден да иска от новия император. Излязоха да се разходят по хълма в ялната лятна нощ. Откъм морето лъхаше свеж ветреца и разхлаждаше челото на двамата верни мъже. Облян в светлината на месеца, Царският град мамеше очите като приказно видение, като непостижима мечта.

Столицата на света...

И хан ювиги Крум потръпна от задачата, която всемогъщият Тангра слагаше в ръцете му. Да създаде и закрепил държава, която и след хиляда години пак ще се нарича българска, тогава, когато от тези величествени палати, църкви и кули ще е останал само споменът за името им. А върху тях бурени щяха да растат сред съсипиите им.

Кавхан Охсун прекъсна мислите му, като запитал внезапно:

„Защо новият василевс прие да преговаря за мир? Той не смята да го изпълнява! Защо се съгласи на всички наши условия освен за бегълците? Най-изгодното за тях. Ако от нас избяга един, те ни пращат сто.“

Крум сви правите черни вежди.

„Един! Но той винаги струва за сто. Хан Сабин... Хан Телерих. Ако те знаеха, че ще бъдат върнати обратно, нямаше да смеят да дирят убежище при врага. Най-опасният враг е този, който тайно работи като чуждо ухо. Защо Никифор Геник не угади, че ще сляза към Сердика? Защото никой освен мене и тебе не знаеше накъде ще тръгна!“

Ханът тихо се изсмя, поклати глава.

„Да видим утре как ще се разберем с новия! Той не е глупав като Рангаве. Хитър е тоя арменец... Как майсторски подхлъзна Михаила и го прати в манастир!“

Кавханът го изгледа смаян. Изведнъж всичко му стана ясно. Необяснимото бягство на ромейската войска. Нежеланието на Лъв да подпомогне дясното крило и средището. Ожесточението на стратегите против Михаил Рангаве и Прокопия... Отново се разгаряше борбата между иконоборците и Теодор Студит...

Щом Рангаве остави плана за боя да го прави един монах. Не се чудя, че Лъв успя да привлече войската, като ѝ обеща приходите от манастирите. „Опасен човек“, каза кавханът. „Всякога извлича полза за себе си.“

„Да видим утре какво ще извлече от нас...“ каза тихо Крум.

Върху градските стени народът пак се беше събрал да наблюдава необикновената среща. Великият хан беше дошел заедно с кавхана Охсун, зетя си Константин Пацик и сина му, роден от Крумовата сестра, придружени от трима щитоносци. Вместо да дойде лично, Лъв V беше изпратил логотет Хексовул като свой пълномощник. Бдителният хан, който беше честно изпълнил уговореното, все пак заръчал на своя сестреник да държи коня му „оседлан и заюзден“. През време на разговора той не отделял погледа си от пратениците, като следял с остър взор всяко тяхно движение.

Неочаквано логотетът на империята свалил шапката си.

За миг Крум скочил, заграден от своите хора, които го прикривали с щитовете си, и се метнал на готовия кон. Препуснал. Скрити в една близка къщичка, византийски войници го обсипали със стрели. Една го улучила в рамото, друга повалила коня му. Докато му помагал да се метне на неговия кон, кавхан Охсун паднал убит. Щитоносците били ранени, а Константин Пацик и сина му пленили. Върху крепостните стени народът ликувал и викал: „Кръстът победи“! Но когато Лъв V разбрал, че не е убит ханът, а верният му кавхан, усетил, че всъщност кръстът е победил него — вероломника. И изтръпнал. Защото знаел какво значи яростта на страшните за цял свят българи.

Изчезнала всяка надежда за мирно разбирателство. Оставало само неумолимата борба — за живот и смърт — да разреши въпроса. Въпрос, поставен от началото на света. Кой ще победи. Стариият Рим искаше още да владее. Младите народи искаха свободно да се развиват.

Страшен бил гневът на оскърбения хан.

Цялата околност на Цариград се превърнала в пепелище. Селищата, крепостите чак до Одрин били изравнени със земята.

Избягалото в планините население било отведено в плен и населено в „България отвъд Дунава“. Войска от 30 000 души, облечена „цяла в желязо“ — дори и конете им били с железни ризници и начелници, слязла на юг, за да разчисти пътя за новия поход към столицата. Славянските племена чакали великия час на свободата. Борбата на младите народи не стихваше, докато нетрайно се закрепил върху рухналите основи на старото. На запад моравското княжество щеше отново да вдигне глава. На изток изникваше друга държава, основана от тавро-скитите, наричани още „рос“.

Богатите солници в Седмиградско, огромната плячка в злато и сребро, наново разработените рудници на бесите давали обилни приходи за подготовката на войната. Ден и нощ не стихваше огънят в ковачниците, опитни занаятчии изкарваха несметен брой стрели и копия, ризници, изплетени от железни халкички, шлемове, щитове, куки за теглене зъберите на кулите... Арабски майстори строеха по нови чертежи огромни подвижни кули на три ката, возени на колела. Яки дървари сечаха дъбове за изработване подставки на катапулти за мятане огромни каменни блокове. Пет хиляди коли, обковани в желязо и десет хиляди вола били готови за пренасяне на бойни припаси. Тайните ромейски съгледвачи донесли за всичко това в Цариград. Нима приближаваше краят на световната империя? Някога Константин Велики се беше подвоумил — къде да бъде новата ѝ столица? Край Босфора или в Сердика?

След десет века Сердика щеше да стане столица на България.

Само десет години.

И той беше успял да начертае пътищата на бъдещето, на новото, което неизменно се изграждаше върху развалините на старото. Беше здраво укрепил основите на това, което щяха да довършат идните поколения: един народ, една вяра, един език, едно писмо, един закон.

Всяко поколение трябваше да изпълни една задача. Крум беше изпълнил своята.

Преминал като сияйна комета през българското небе и изчезнал. Но държавата, която той беше смело защитил от всички — вътрешни и външни противници — остана да следва своя път през вековете.

Мъдри бяха законите на историята. Както всички закони, които движат света. Подир бойните успехи идваше редът на мирното изграждане, подир усилията нужен беше отдых. За да може

постижението да се трайно затвърди. И после отново да се продължи. След Крум настъпваше времето на Омуртаг. Напразно Лъв V строеше нова стена пред Влахерна, създаваше нов окоп и грамаден насип, напразно се беше обърнал за помощ към франките. Те не пожелаха да нарушат мира с могъщия български хан. И Византия трябваше да се преклони и да сключи тридесетгодишен мир с опасния си северен съсед, новия хан Омуртаг.

На 13 април 814 година внезапна смърт беше завършила бурния и кратък живот на тоя, който беше прострял смелата си защита над славяните край Тиса, Дунава и Струма, за да не изчезнат в империите на франки и ромеи. Нови държави, нови народи щяха да създадат новото в човешкото общество. Нова писменост щеше да се яви, за да не изчезнат „всички Славинии“ по Хемския полуостров — както някога траките — за паметта на света.

Вече хиляда и триста години как Конника бди от висотата на Мадарските скали над своята земя и своя народ. И всяко поколение изчуква върху камък своята безсмъртна летопис. В образа на „хан ювиги“ се слива споменът за основателя Аспарух, бранника Тервел, държавника Крум, строителя Омуртаг, покръстителя Борис, просветителя Симеон...

С безброй надписи по каменни стълбове и скали е осеяна българската земя, запазили ни имената на копан Окорсис и зератаркан Онегавон, на кавхан Исбул и войводата Алтимир, на севаст Огнян и севаст Алексей, на цар Самуил, цар Иван Владислав и цар Иван Асен.

Но от всички най-скъп за българското сърце си остава Конника. Спокойно и гордо хан ювиги държи в лявата си ръка чаша — знак на върховна власт. Десницата му е забила копие в поваления враг, като неотменен завет на Тангра:

Истината винаги побеждава.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.